

HET HOFJE VAN JOHAN VAN DER VEEKEN

DOOR DR. A. J. M. ALKEMADE EN DRS. B. WOELDERINK

Van Zuid naar Noord.

DE Brabanders en Vlamingen die in de tweede helft van de zestiende eeuw emigreerden naar meer noordelijke gewesten, worden vaak beschouwd als mensen, die omwille van het geloof de ballingschap boven het compromis verkozen. Inderdaad kan men onder de emigranten daar voorbeelden van vinden. Maar wanneer we te maken hebben met uit het Zuiden wegtrekkende kooplieden dan liggen de beweegredenen meest sterk in het economische vlak.

Bijzonder helder heeft Brulez in zijn artikel 'De diaspora der antwerpse kooplui op het einde van de zestiende eeuw' ¹⁾ geschetst, hoe de Zuid-Nederlanders bij het uitbreken der troebelen over Europa uitzwermden. Hoe zij daarbij gebruik maakten van hun reeds eerder overal gevestigde kantoren en hoe op deze wijze het centrum van de wereldhandel zowel qua techniek als qua mentaliteit van Antwerpen verplaatst werd naar Engeland, de noordelijke Nederlanden en enkele duitse steden.

Vooraf Holland en Zeeland kregen hun aandeel in deze gewichtige immigratie van fortuin en kennis. En met de komst van een De Moucheron en een Usselinx en van die vele anderen is de horizon voor de hollandse handel plots sterk verbreed, zijn de handelsrelaties meer dan verdubbeld. Kortom Holland krijgt door deze immigratie en de ermee verbonden politieke ontwikkelingen de kans zijn handel te doen uitgroeien van een europees gewestelijk niet te verwaarlozen negotie tot het centrum van de europese handel. Wij gaan op de ontwikkeling van deze handel niet verder in, om te komen tot onze hoofdpersoon Johan van der Veeke ²⁾, een Rooms-Katholiek koopman, die duidelijk om de vrijheid op economisch terrein naar het Noorden trekt. Van der Veeke is afkomstig uit Mechelen, waar zijn vader, eveneens Johan van der Veeke, een bekend koopman was ³⁾. Na de dood van zijn vader hertrouwt zijn moeder Barbara Huybertsdr Verwey met Philips van den Kerckhove; dit echtpaar woonde omstreeks 1600 te Rotterdam in de Rijstuin ⁴⁾. Het is bekend, dat Johan's broer Hen-

drik in 1574 financiële relaties onderhoudt met de stad Rotterdam. In ieder geval heeft geen van beide zoons Van der Veeken de zaken in Mechelen voortgezet en trokken zij de een na de ander naar de Noordelijke Nederlanden. Alleen Hendrik gaat daarbij over tot de gereformeerde religie. We treffen hem in 1575 aan als burgemeester in Den Briel. In 1586 is hij poorter van Rotterdam geworden, waar hij in 1593 na de functie van commies-generaal van de convoien en licenten bekleed te hebben, overlijdt ⁵⁾.

Johan van der Veeken begint in 1581 aan de voorbereiding van zijn uitwijking naar het Noorden door zijn vaste goederen te Mechelen te verkopen. De gehele procedure is beëindigd in 1583 als hij zich in Rotterdam gevestigd heeft. Zowel Wiersum als Kernkamp hebben vermeld, dat Johan eerst een aantal jaren te Antwerpen heeft vertoefd. Maar dit berust op een verkeerde informatie gebaseerd op een zelfde voorkomende achternaam te Antwerpen ⁶⁾.

Het bedrijf van de Van der Veekens in Mechelen was dat van de haringhandel. Wellicht is dat ook de aantrekkingskracht geweest voor de vestiging van Johan in Rotterdam, waar de haringvisserij met haar aanverwante bedrijven sterk bloeide.

Rotterdam heeft wellicht niet zoveel grote kooplieden uit het Zuiden aangetrokken, de immigratie in haar geheel is zeer beëindigend geweest voor de stad. Vooral de nijverheid werd gestimuleerd door de komst van veel ervaren handwerkslieden.

En ook op het gebied van de handel zien wij vernieuwende impulsen van de gewezen Zuid-Nederlanders uitgaan bij de oprichting van de koopmansbeurs in 1596. Johan van der Veeken is lid van de commissie van toezicht en in 1598 bevindt hij zich onder de deskundigen, die toezien op het opstellen van de beursorder ⁷⁾. Als koopman en reder te Rotterdam houdt van der Veeken zich intensief bezig met de handel op de traditionele lijn van Frankrijk en Italië met wijn en zout naar het Oostzeegebied, vanwaar men hout en tarwe naar zuidelijker streken brengt, maar de vaart op Afrika, Amerika en Indië heeft van meetafaan zijn volle aandacht gehad. Met compagnon Pieter van der Hagen rustte hij in 1597 schepen uit om te gaan handelen op de kusten van Guinea, Guyana en West-Indië ⁸⁾.

Vervolgens zijn ze betrokken bij ondernemingen naar Indië, die echter minder gunstig aflopen. Bij De Jonge lezen wij over

deze zaak: 'Hiermede liep deze compagnie te niet, grote sommen waren verspild en het doel was niet bereikt. Alleen Van der Veken wist door zijn groot vermogen zich er nog uit te redden, hij was in staat te betalen wat hij schuldig was, waarmede zoals hij schrijft "dese quade ongeluckige reyse maer vergeten en uyt den sin worde gestelt" ⁹⁾.

Voor deze vooraanstaande koopman bleef door zijn trouw aan de oude religie de magistratuur van Rotterdam gesloten. Dat was toen nog niet in de gehele republiek het geval, men signaleerde herhaaldelijk nog Rooms-Katholieken in openbare ambten ¹⁰⁾. Maar in Rotterdam was men op dit punt consequent. En Van der Veecken enige ambt was dat van bewindhebber van de Rotterdamse Kamer van de V.O.C. ¹¹⁾. Wel wist hij tot een vaste belegging van zijn gelden en vermeerdering van zijn aanzien in 1612 de ambachtsheerlijkheid van Kapelle en Nieuwerkerk a/d IJssel te kopen; daar deed hij van zich spreken door de herbouw van het kasteel te Kapelle. Zijn bouwlust had trouwens in Rotterdam geleid tot een ruime woning aan de Hoogstraat, die in 1624 door Schieland als gemeenlandshuis betrokken werd' ¹²⁾.

Van der Veecken heeft ook als bankier een voorname rol gespeeld, zodat De Jonge hem betitelt als de 'Hollandse Fugger'. Hij maakte de subsidies over naar Hendrik IV van Frankrijk en omgekeerd geeft Frankrijk na 1598 zijn geldelijke steun via Van der Veecken. Belangrijker nog is zijn aandeel in het aflossen van de Engelse pandsteden onder leiding van zijn vriend Van Oldenbarnevelt. En hij spaarde geen moeite om de grote bedragen van 100.000 pond bijeen te krijgen met de woorden 'men moet in sulcken ocasiën malcanderen helpen ende al bijsetten datt men can' ¹³⁾.

Dit korte overzicht moge voldoende zijn; wij hebben hier te maken met een energiek, ruimdenkend en integer koopman; zijn portret is met deze eigenschappen in overeenstemming. Wij zullen hem nu ook zien als een edel naaste in zijn zorg voor de weduwen in zijn woonplaats.

De armenzorg te Rotterdam omstreeks 1600.

Zoals prof. Querido duidelijk geschetst heeft, hadden in hun oorsprong de gods- of gasthuizen in de middeleeuwen ten doel om reizigers te herbergen en om arme oude en invalide mensen op

te nemen. Dat laatste meest voor permanent verblijf, vandaar het verschijnsel der inkoop – de proveniers – dus niet om redenen voor ziekte en nog minder voor genezing. Evenwel treedt er in de 15de en 16de eeuw verandering op o.a. door de toename van de bevolking in de steden. De welgestelde reiziger gaat het logement bezoeken, de arme zwerver komt in het nachtasyl: de bayerd. Proveniers en valide armen gaat men in aparte stichtingen onderbrengen en voor het gasthuis blijft dan de categorie der zieke armen over. Hierbij moet men wel rekening houden met de instellingen die al van ouds apart bestonden voor besmettelijke zieken en geestelijk gestoorden, de leprozen- pest- en dolhuizen ¹⁴).

In Rotterdam kende men al deze categorieën. Voor ons is nu van belang te constateren dat de van oorsprong particuliere instellingen zoals het Grote Gasthuis, en het H. Geest- en St. Elisabeths gasthuis, na verloop van tijd door corporaties bestuurd werden waar de stedelijke regering hoe langer hoe meer invloed op kreeg, zodat in 1555 alle regenten van deze besturen reeds door de stedelijke magistraat benoemd werden ¹⁵).

Naast deze gereguleerde armenzorg bestond er als bijzonder verschijnsel van liefdadigheid de activiteit der kloosters. Zij bleven naar vermogen werkzaam vooral in de uitdeling van maaltijden en ook wel in het verstrekken van onderdak. Hoe groot het aandeel van ieder der 7 Rotterdamse kloosters in de armenzorg geweest is kan men nauwelijks meer nagaan. Het is duidelijk dat de hervorming er een einde aan maakte en dat daarmee de andere instellingen een verbreed terrein kregen.

Maar de hervorming bracht nog meer veranderingen: de corporatie van de H. Geest werd diaconie der gereformeerde kerk. Een niet zo gelukkige omstandigheid voor Rotterdam, want wij vrezen dat de stadsarmen er niet zo best zijn afgekomen. Immers na bijna 1½ eeuw van klachten tussen diaconie en gemeentebestuur werd het plan gerealiseerd (1698), waardoor al de stadsarmen apart verzorgd werden door de wijkmeesters ¹⁶).

Zo hebben we in Rotterdam aan het eind van de 16de eeuw het Grote Gasthuis, nu inderdaad voornamelijk voor arme zieken, het Heiligegeesthuis voor de herberging van 12 gereformeerde mannen (later stedelijke oude mannenhuis) en het voormalige St. Elisabeths gasthuis voor 15 dito vrouwen. Zowel het oude man-

nenhuis als het oude vrouwenhuis kende nog een afdeling prove-niers ¹⁷).

Voor het deel der bevolking dat niet gereformeerd werd, was de armen- en bejaardenzorg rond 1600 dus bepaald niet gunstig te noemen, ook al bedroeg b.v. het aantal katholieken niet veel meer dan 1000 ¹⁸).

Ook landelijk gezien doet zich dit verschijnsel voor, zodat Rogier terecht opmerkt dat voor de maatschappelijk zwakke klasse de redenen om naar het protestantisme over te gaan ten dele lagen in de betere positie om hulp te ontvangen ¹⁹).

In dit licht is de stichting door Johan van der Veeke van een hofje voor weduwen van groot belang. In de stichtingsakte stelt hij nl. geen voorwaarden van godsdienstige aard voor de opneming, zodat voor rooms-katholieken de deuren niet gesloten hoefden te blijven.

De Hofjes.

Als oasen van rust kan men in het centrum van onze oude steden vaak de hofjes nog aantreffen, waardoor de oudtijdse vorm van liefdadigheid ons nog kan herinneren aan de vrome genereusiteit van sommige onzer voorouders. Wat was nu het doel van zo'n complex woninkjes? Wij laten deze vraag door mej. Moquette beantwoorden: 'Alle hofjes hebben enkele trekken gemeen – een aantal kleine huisjes of kamers wordt gratis ter bewoning afgestaan en zij, die dit voorrecht genieten zijn daartegenover verplicht zich aan enkele van de regels te onderwerpen. Bijna alle zijn uitsluitend voor vrouwen bestemd, die gewoonlijk niet jonger zijn dan 45 en niet ouder dan 65 jaar, natuurlijk van goed gedrag moeten wezen en niet lijden aan slepende kwalen' ²⁰).

Deze minimale gelijkvormigheid kon worden afgewisseld naar-mate door de stichter meer geld beschikbaar gesteld werd dan alleen voor vrije bewoning. Soms ontvingen de bewoners, soms andere armen, nog uitkeringen in geld of stoffelijke zaken. Het hofje van Gerrit de Koker, het meest bekende in Rotterdam, dat in een andere vorm nog bestaat, keerde aan 12 rooms-katholieke en 16 joodse weduwen f 50,— per jaar uit ²¹).

Rotterdam heeft maar 5 hofjes gekend. Het oudste is gesticht door Johan van der Veeke in 1609. Er is een ongedateerde mede-deling, dat aanleiding tot zijn daad geweest is het plotseling over-

lijden van zijn enige zoon Philips op Goede Vrijdag 1609 ²²). De stichtingsakte heeft een bepaling die in deze richting wijst. Wij laten nu eerst deze akte volgen:

Stichting- of Fondatiebrief van Johan van der Veecken, wegens de zestien huiskens in de Vrankestraet te Rotterdam ²³).

1. In den name des Vaders des Zoons ende des Heiligen Geest amen; zoo hebbe ik Jan van der Veecken koopman woonende binnen dezer stede van Rotterdamme, oud ontrent zestig jaren, geboren binnen de Stadt van Mechelen, ter eeren Godes, ende tot dienst ende onderhoudt van arme schamele Weduwen ende Weezen die hare Mans ter zee ende bij ongeval verloren hebbende, geen middelen hebben om de huishuur te vervallen, laten timmeren alhier in Rotterdamme, in de Frankenstrate ontrent de veste zestien Huiskens bij den anderen, daer men zoo veel armen schamele Weduwen 't zij kinderen hebbende ofte geen en zal in laten wonen mede voor niet om de liefde Godes.

2. Daer van de Collatie ofte gifte alleenelijk zal staen aen mij ende naer mijn doot aen mijn Kinderen ende hare Nakomelingen wezende nu mijn Kinderen ende rechte Erfgenamen namentlijk: Catrinne, Maria, Barbel, Johanna ende Cornelia van der Veecken, geproduceert bij mijn lieve Huisvrouw Sa. Juffr. Johanna Quingeth die overleden is van St. Jansdag van den jare vijftien hondert een en negentig, ofte aen hare Mans, voorts aen de kinderen van dezelve mijne Dochteren, ende hare wettelijke Nakomelingen nu ende ten eeuwigen dage.

3. Ende of mijn Geslachte aen mijn Dochteren kwamen te faileren zullen mijne Sa. Broeders Hendrik van der Veecken Kinderen, ofte van haren lijve comende, ofte hare Nakomelingen de Collatie ende gifte van dezelve Huiskens mogen naer haer neemen, ende zorge dragen als voorsz. is, dat er schamele Weduwen ende Weezen mede mogen werden gedient ende onderhouden.

4. Men zal wel zorge dragen datter geen ontuchtige ofte oneerlijke Vrouwen in en komen, nog dronkerijen, oneerlijke spreekens, vechterssens ofte van andere gelijke, ofte zeer kwade manieren.

5. Ende zoo men al zulke oneerlijke hadden aengenomen ende men dat alzo daerna bevond, zal men dezelve zonder dissimulatie, ter stond doen vertrekken, ende wederomme andere eerelijke arme Weduwen in plaets nemen.

6. Men zal hem niet stooten aen Weduwen die veel kinderen zijn hebbende maer dezelve, wanneer zij arm ende behoeftig zijn des te liever aenneemen.

7. Men zal de geenen die men de Huiskens eens heeft gegeven niet mogen om een ander te benificeeren, hij zij wie hij wil, mogen daeruit zetten, ten ware om oneerlijke ofte ontuchtige werken, als vooren is verhaelt, maer de geene die daerinne is haer leven dage lanck die laten gebruiken.

8. Zoo eenige Weduwen daerinne wezende kwamen te huwen, zal men dezelve terstond doen uitgaen, ende anderen in de plaetze nemen.

9. Zoo eenig Weduwe kwamen te sterven zonder Kinderen oft Erfgenamen zal men moogen, met consent van de Magestraet, haer beddeken of anders daer inne gebragt verkoopen, ten profijte van de andere arme Weduwen, daer inne comende, die geen bedde zijn hebbende.

10. Men zal deze Huiskens benificeeren met hondert Gulden erffelijk den Penning zestien, van wegen mijn Sa. Zoone Philips van der Veecken die op den goeden vrijdag van den jare 1609 overleden is.

11. Welke hondert Gulden erfelijk mijn kinderen zullen hypothequeren op geheele goede vaste panden of op de Stad Rotterdamme.

12. Zij zullen dienen om Turf te koopen, die men deze schamele Weduwen jaerlijks tegen de koude winter omdeelen zal.

13. Ende overmids dagelijkse reparatie aen dezelve Huiskens zullen vallen, begeere dat mijn kinderen nog andere hondert gl. erffelijk den penning zestien zullen laten gehepoticeert op goede vaste ende zeekere panden voor dezelve Huiskens brake, dake ende goede reparatie te houden.

14. Ende of dezelve niet van doene en waren zal men appliceeren de verlopen tot soulagement ende nooddruft van dezelve weduwen.

15. Ten ware dat iemand van mijne geslachte, namentlijk van mijnen lijve, van mijn Kinderen ofte descendenten van denzelven, kwamen te vervallen tot armoede ende gebrek, zoo zullen dezelve, 't zij een of meer mogen geprefereert zijn ende inneemen de beste huiskens voor haer woningen, ende de geheele hondert gulden of zoo veel min als men tot reparatie behoeven zal mogen nemen,

ende ontfangen tot haer onderhoudt, zonder iemands tegenzeggen, midsgaders 't geen boven elk veertien tonnen Turf van de andere hondert gulden overschieten zal.

16. Altijd blijven er de naeste van den bloede geprefereert voor de anderen, die van verder leden aen die maegschap zijn verbonden.

17. Welke beneficie genieten zal mogen (zoo geene van mijne Kinderen en werden bevonden) die Kinderen ofte Nakomelingen van mijne Sa. Broeder Hendrik van der Veecken ende van mijne Zusters Catrijne van der Veecken die getrouwt is geweest met Gillis Papegays, alias de Lange te Mechelen.

18. Mijne Kinderen word gebeden d'oog ende toezicht op deze Huiskens te nemen, dat ze niet en vervallen, ende naer hare magt daer toe te legateeren elk wat hem God in het harte zal zenden, opdat ze mogen onderhouden en gemaintineert worden.

19. Indien alle mijne Kinderen buiten de stat Rotterdamme quamen te resideeren ende wonen, zullen daer binnen iemand committeeren van hare Maegschap ende geslacht, is 't mogelijk, om d'oog en toezicht op dezelve Huiskens te neemen, dezelve te distribueeren die vervallen zullen naer de beste middelen en gelegenheit.

20. Maer ofter van mijn Geslachte niet en werd gevonden, zal men daer toe eligeeren eenige bequame gekwalificeerde Persoonen, die de zorge en administratie daer van aenneemen zullen.

21. Welke personen zal men neemen uit deegelijke Catholijke Persoonen, daertoe bequam, die ook de renten ontfangen ende alles distribueeren zullen volgens den inhoudt van dezen.

22. Verhoopende ende vertrouwende Godt dat zulke personen niet manqueren en zullen, om d'opzicht ende d'oog te hebben, op dezelve Huiskens ende arme Weduwen daerinne woonende.

23. Die ik met dezen om de liefde Gods ben vrindelijk biddende d'oog op alles t'willen hebben, daer mede den armen gedient ende geholpen, achtervolgens de Institutie hier vooren vermeld.

Aldus geraemt ende gedaen ter eeren ende Liefde Gods ende dienst van de arme Weduwen, in den jaren 1609 in December bij mij

J. van der Veecken

Het Hofje van Van der Veeken.

Uit de eerste artikelen van de stichtingsbrief kunnen we lezen voor wie het Hofje bestemd is en aan welke bepalingen de op te nemen weduwen moeten voldoen. Opmerkelijk zijn de artikelen waarin uitdrukkelijk gezegd wordt, dat noch de diepste armoede noch een groot aantal kinderen belemmerend voor de opname mogen werken. Hier spreekt de christelijke caritas, die zich graag over de armsten ontfermt.

Voorts wordt er uitgebreid gesproken over de wijze waarop het Hofje in stand gehouden moet worden en wie belast worden met het toezicht. De bewoners van het Hofje genieten dus vrije woning, zij ontvangen brandstof (uit het kapitaal f 100,— per woning) en hun woning wordt onderhouden (uit het kapitaal van de tweede f 100,— per woning). Van der Veeken verzocht zijn kinderen en andere afstammelingen een goed bestuur te voeren of om daar R.-Kath. personen voor aan te wijzen, wanneer zij zelf geen van allen meer in Rotterdam zouden wonen. Deze bepaling van de stichter zal ongetwijfeld het doel gehad hebben zeker te stellen, dat het Hofje in de Toekomst door een andere gezindheid der bestuurders voor personen van R.-Kath. gedoopte overtuiging niet gesloten zou worden.

Zoals wij reeds zagen was het motief van de oprichting niet specifiek om het R.-Kath. bevolkingsdeel te steunen. Hij denkt in de eerste plaats aan alle weduwen 'die hare mans ter zee ende bij ongeval' verloren hebben. En ongetwijfeld zal hij de weduwen van het scheepsvolk, dat voer op de schepen die hij zelf uitreedde, het eerst aan een woninkje geholpen hebben.

Tenslotte is het opmerkelijk, dat de koopman die zelf de wisselingen van het fortuin meegemaakt heeft, ook aandacht schenkt aan de mogelijkheid dat zijn nakomelingen tot armoede kunnen vervallen. En hij schept de gelegenheid, dat ook zij van deze stichting kunnen profiteren. Wij vinden dat niet alleen in de stichtingsakte terug, maar ook nog apart in een aanhangsel van 1610 ²⁴).

Het Hofje in 1609 gebouwd, werd aanstonds in gebruik genomen en is aanvankelijk goed beheerd. Het testament van Johan van der Veeken, dat op 2 januari 1614 gemaakt is en, nadat hij 26 augustus 1616 overleden was, op 30 augustus daar aan volgende geopend werd, bevat grote passages over het Hofje ²⁵).

Nadat hij zijn erfgenamen – slechts dochters ²⁶⁾ – eerst vermaand heeft om te ‘volghen sonder murmuratie alles wat ick hier inne gevonden hebbe te ordonneren’, komen er bepalingen waaronder enkele met betrekking op het Hofje. De weduwen van zijn Hofje zullen elk 6 gulden ontvangen. De erfgenamen wordt op het hart gedrukt goed voor de stichting te zorgen. ‘Ende zullen mijn kinderen schuldich zijn, dat ick haer belaste mits deselve huyskens te laten terstont nae mijn overlijden twee hondert gulden erfflijck wel geepotiquert, de hondert gulden tot de turff – ende dandere hondert gulden ter reparatie van deselve huyskens’. Door dit in het testament op te nemen konden de erfgenamen de bepalingen in de stichtingsakte niet meer ontwijken.

Ook spreekt Van der Veeken hier nog van de mogelijkheid dat het stadsbestuur zich met de fundatie kan gaan bemoeien. Dit moet ten allen tijde vermeden worden, desnoods moet men dan de fundatie maar verkopen, ‘want en beghere niet dat de Heren van de steede yets daerinne sullen hebben te spreken ofte segghen’.

Met de opbrengst van de verkoop moet men dan een Hofje in Mechelen stichten. De gedachte, dat de magistraten zich met zijn Hofje zouden inlaten is niet vreemd. In deze tijd komt herhaaldelijk bemoeiing voor van de overheid met de financiële- of bestuurlijke zaken van de liefdadige instellingen.

Soms werden er aan stichtingen verplichtingen opgelegd, waar zij maar nauwelijks aan konden voldoen, zodat de oorspronkelijke opzet in gevaar kwam. Het bestuur van het Rotterdamse oudemannenhuis kreeg bv. in 1602 de taak om te zorgen voor de doodkisten voor de onvermogene doden ²⁷⁾.

Het testament besluit met een overzicht van de legaten en hier vindt men het bedrag, dat hij vastzette voor het Hofje: 3200 gulden. Hij berekende de rente ‘den penning zestien’, wat neerkomt op $6\frac{1}{4}\%$ of f 200,— per jaar.

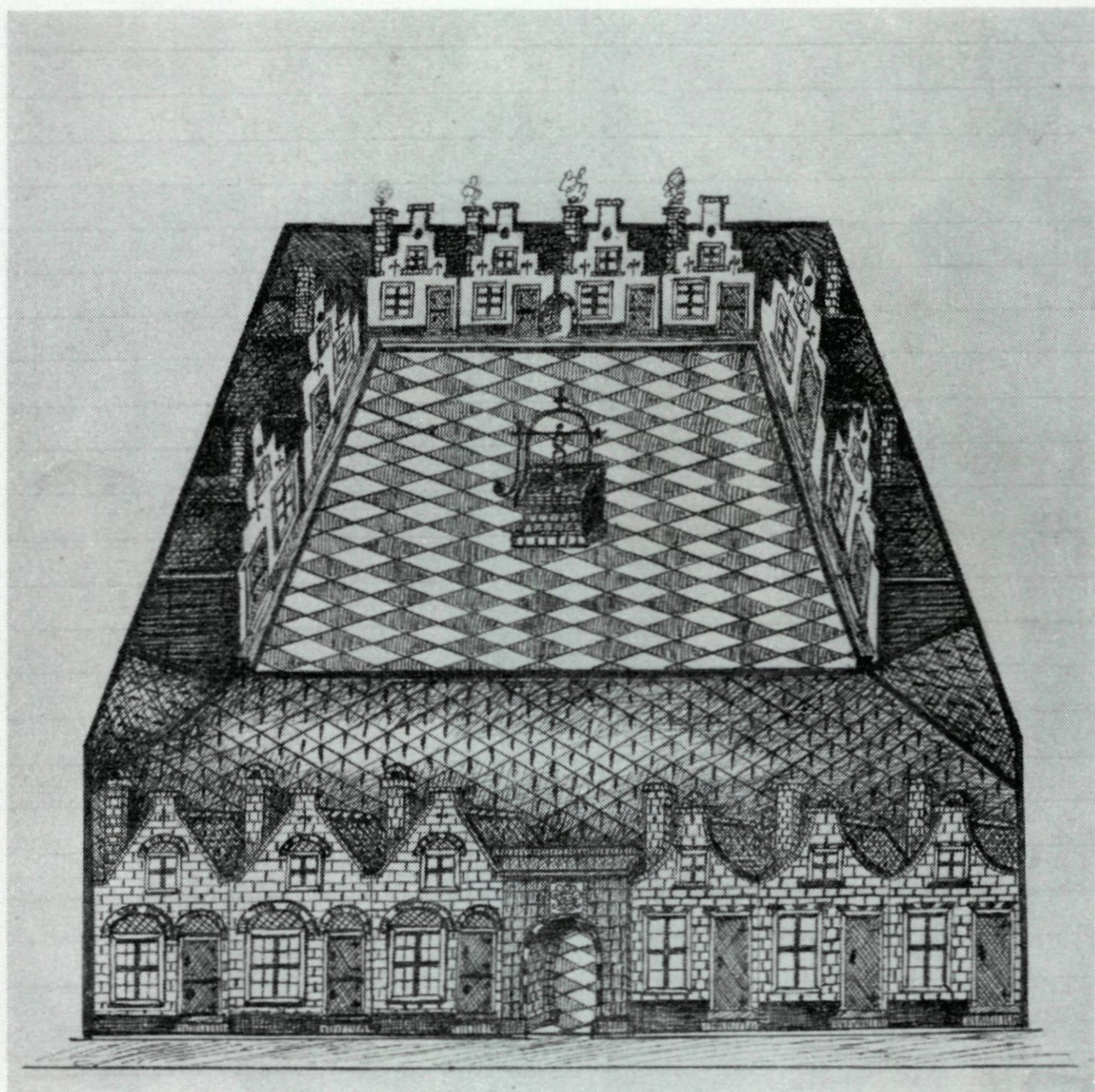
We zullen in het volgende zien hoe dit kapitaal deze rente niet meer opbrengt, waardoor de fundatie in behoeftige omstandigheden raakt.

Van Liefdadigheid tot Lijfrente.

Niet ten onrechte noemt men de 17de eeuw de Gouden Eeuw. Is het voor de erven Van der Veeken geen goede tijd geweest of

58. Johan van der Veecque. Geschilderd portret door Pieter van der Werff, 1602.

59. Hofje van Johan van der Veecken in de Lange Frankenstraat, ca. 1870. Naar een tekening van C. J. F. A. Guidici.

hebben de schoonzoons en hun nakomelingen zich weinig gelegen laten liggen aan het Hofje? In ieder geval ontdoet de gezamenlijke familie zich in 1687 van het Hofje en transporteert zij het met de baten en de lasten op Cornelis van Aerssen, Heer van Hoogerheide, een kleinzoon van Maria van der Veeke²⁸).

Het kapitaal blijkt nog te bestaan uit een rentebrief ten laste van de stad Rotterdam met een waarde van f 1.900,— tegen een jaarlijkse rente van 3 $\frac{1}{2}$ %. De rest is verloren gegaan, zo zegt de transportakte, 'vermits de quade tyden en bysondere ongelukken'.

Van Aerssen neemt dus een kwijnende zaak over. Hij stelt een rentmeester aan, die voor het nieuwe begin de beschikking krijgt over f 1.300,— om de huisjes te laten repareren, evenwel door aflossing van dit bedrag van de rentebrief²⁹). Zo blijft er een kapitaal over van f 600,— en het is begrijpelijk dat men over gaat tot een proveniersstelsel. Er zijn 6 lege huisjes en die worden uitgegeven aan weduwen of ongetrouwde vrouwen, die f 250,— betalen bij hun aankomst. Daarvoor ontvangen zij vrij wonen en 10 stuivers per week voor onderhoud.

Na 1700 ziet men de inkoopsom stijgen tot f 350,—. In 1716 moeten de nieuwe bewoners ook een deel van de reparatie betalen. Maar de financiële basis blijft te smal. Zo besluiten de erfgenamen van de Heer van Hoogerheide in 1754 om bij het vrijkomen van één der huisjes dit te verhuren of te verkopen om zo langzamerhand het bezit af te stoten.

Door deze gang van zaken snelde het Hofje een roemloos einde tegemoet. Het bleef nog jaren kenbaar aan het oude ronde poortje, waarboven het wapenschild van Van der Veeke was aangebracht. Het wapen van zijn vrouw trof men op de binnenplaats aan, waar ook een grote pomp stond³⁰). Maar geen zijner erfgenamen heeft zijn caritas geëvenaard.

In 1875 is het poortje gesloopt evenals de resten van de huisjes³¹), zodat ook in het vooroorlogse Rotterdam de naam van Van der Veeke niet meer voortleefde.

NOTEN

1) Bijdragen tot de geschiedenis der Nederlanden, dl. 15 (1960), p. 279–306.

2) De schrijfwijze van de eigen naam vindt men afwisselend als:

Van der Ve(e)ken, Van der Veecke(n). De ondertekening van het testament (zie p. 254) is Van der Veecken, daarom houden wij deze schrijfwijze aan.

3) E. Wiersum, Johan van der Veken, koopman en bankier te Rotterdam 1583–1616, Hand. en Mededelingen van de Mij der Ned. Letterkunde te Leiden 1911–1912, overdruk p. 2.

4) E. Wiersum, Bijdrage tot de genealogie Van der Veken, maandblad Gen. Heraldisch Genootschap de Ned. Leeuw, 1913, k. 232.

5) idem, k. 234.

6) E. Wiersum, Johan van der Veken, op. cit.

J. H. Kernkamp, Johan van der Veken en zijn tijd, Den Haag 1952.

Aantekening van mej. dr. Simon Thomas d.m.v. prof. dr. J. H. Kernkamp.

7) R. Bijlsma, De opkomst van Rotterd. Koopvaardij, B.V.G.O. 1912, p. 72.

8) J. H. Kernkamp, op. cit., p. 7.

9) J. K. J. de Jonge, De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost Indië, 1862, p. 123.

10) A.G.N., dl. V, p. 341.

11) Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, II, 1895, p. 366.

12) L. J. C. J. van Ravesteyn, Rotterdam vóór de 19e eeuw; de ontwikkeling der stad, Rott. jaarb. 1931, p. 152.

13) E. Wiersum, J. van der Veken etc., p. 17.

14) A. Querido – Godshuizen en Gasthuizen, A'dam 1960, p. 10 e.v.

15) Rotterdam in de loop der eeuwen, Stuk VI, H.C.H. Moquette, Armwezen en instellingen van liefdadigheid, p. 198–200.

16) Moquette, op. cit., p. 203.

17) Moquette, op. cit., p. 299 e.v.

18) Mentink en Van der Woude schatten het aantal Rooms-Katholieken in 1622 op ongeveer 1500: De demografische ontwikkeling te Rotterdam en Cool in de 17e en 18e eeuw, R'dam 1965, p. 40.

19) A.G.N., dl. V, p. 393.

20) Moquette, op. cit., p. 395.

21) G. van Reyn, Beschrijving der stad Rotterdam II, R'dam 1869, p. 43.

22) Aantekeningen bij G. van Reyn op. cit., Hss G. A. Rotterdam.

23) Jacob Kortebrant, Beschrijving van Schieland en deszelfs geschiedenissen, dl. III, p. 759 e.v., Hss. G.A.R.

Deze fundatiebrief is zoals de schrijver zegt, hem getoond (c. 1750) door de rentmeester van het Hofje Jacob Erbeveldt.

24) J. Kortebrant, op. cit., p. 764.

25) Testament van Johan van der Veecken, 1614, collectie Van Aerssen van Voshol nr. 280, Alg. Rijks Archief, 's-Gravenhage.

26) Catharina gehuwd in 1603 met Ferd. Helman uit Antwerpen, Maria gehuwd in 1603 met Jacob van Herssen uit Den Haag, Barbara gehuwd in 1613 met Johan Baptista Kint uit Rodenbeke.

Dit echtpaar heeft nog enige tijd na 1616 op het slot in Kapelle gewoond. Op deze tak kwam ook de ambachtsheerlijkheid, die in 1666 aan de stad Gouda werd overgedragen.

Johanna gehuwd in 1608 met Johan van Aerssen uit Den Haag.
Cornelia gehuwd in 1611 met Henry de Houwijn, heer van Heemstede.
(Wiersum, Van der Veeke, Ned. Leeuw 1913, K 235/236).

27) Moquette, op. cit., p. 216.

28) J. Kortebrant op. cit., p. 766 e.v. Ook verdere gegevens tenzij anders vermeld hieraan ontleend.

29) Resolutiën van de Vroedschap no. 19, p. 47 G.A.R.

30) C. J. Guidici, Een voormalig oud hofje te Rotterdam. Bijdr. voor de Gesch. v.h. Bisdome Haarlem. 1876, p. 157.

31) F. D. O. Obreen, Geschiedkundige aantekeningen rakende de stad Rotterdam, Hss. G.A.R.

TUMULT IN DE KERK TE PERNIS

... Doch moet ik een wonderlijk warck verhaale, hetgeen in verscheyde plaase in dit jaar 1752 is voorgevallen, als in den Dortse laage waart rontom Dort, Papendregt, Sliedregt, Dubbeldam en meer andere plaase inde karke onder den dienst; dan kreegen de mense sulken beroerte op het lijf; het sweemt of gelijkt wel een soort van veesieckte. Dat komt de mense soo opt lijff valle en worde soo getrocke en getorneert en dat met sulken geschreeu en getier, ja sij basse als honden; sij moeten ook vast gehoude worde of sij soude haar selve te niet maake, ja sij worden soo hardt aangestast, dat drie, vier man hande vol wark heeft omse vast te houde en dat valt op manne, vrouwe, vristers, vryers (en) kinderen. Dat selfde warck is oock gekoome in Pernis seer hardt. Ook ist nu gekoome tot Spijkenis, maar men hoort, dat het onder Dort soo langhsaam begint te slijten. Sij houde het voor een goedt werck, want sij nommen het een soort van wedergeboorte, maar veel regtsinnige houde het voor een dweepperij; maar wat uitwerksels dat het nogh sal geven, dat is God bekend. Het geeft altans een groote konsternacy doort geheele landt; sommige domenés sijnder voor en sommige sijnder teege en die segge, dat het geen goedt werk en is, ten eersten omdat daardoor de godtsdienst gestoort wort en men heeft het meest onder een rou soort van volk die in Godts woort niet ervaren sijn. Den 6en December 1752 is het hier in onse karck voorgevalle op avondt inde Catecesacy van 2 à 3 persoone en die wierde vande Karkenraadt uit de karck gebroght, dogh met veel teegenstandt van de meedestanders, hetwelke een groote ravasy inde karck was of verweckte, soodat de geheele Godtsdienst was gestoort van dien avont, maar de Magestraat en karckenraad vonden goedt, om het dievegad, dat met turf lagh, schoon te maaken en den eersten, die het weer inde karck kreggh, sou men daar insetten te waater en te broodt. Daarna heeft men daarvan niet meer gehoort in onse karck en soo heeft men in veel plaase gepractyseert en nu begint men daarvan niet meer te hooren. In de steeden en is het nooit voorgevallen. Dat doet mijn dencke of het wel een goedt warck moght geweest zijn; geen plaas daar het soo hardt en soo langh heeft geduert als in Pernis: dat doet dencken, dat dien domine mèt haar was.

Daar quamen se van alle plaase na toe; daar hadden se vrijheid, den een om het te krijge, den ander om te kijken, soodat daar soo een toevloedt van menschen quaamen van alle hoecken vande weerel, soodat niet alleen de karck, maar het geheele karckhof veel te klein was van alle soort van mensche meest uit nieuschierigheit. Daar waaren alle Sondage waegens en schuiten te kort. In Pernis is het nog niet gedaen, maar deselve diet krijge worden aanstonts uit de karck gebrogt.

Uit het dagboek van Pieter vander Pols, 1752.